

Hudební Rozhledy

- [Úvod](#)
- [Archív](#)
- [Předplatné](#)
- [Redakce](#)
- [Inzerce](#)
- [O nás](#)
- [Soutěž](#)

[Komu posloužil Festival Ullmann?](#)

Věra Šustíková | [11/15](#) | [Festivaly, koncerty](#)

Ve dnech 14. – 16. 4. se konal v Clam-Gallasově paláci v Praze Festival Ullmann jako doprovodný program k výstavě Viktor Ullmann. Svědek a oběť apokalypsy. 1914–1944, jejímž autorem je rakouský režisér Herbert Gantschacher z Klagenfurtu. Festival nabídl pražskému publiku dvě Ullmannova díla v nastudování rakouského souboru ARBOS: operu Císař Atlantidy aneb Odepření smrti (Der Kaiser von Atlantis oder Die Todt-Verweigerung) – jako filmový záznam představení v Terezíně v roce 1995 i jako novou inscenaci díla ve verzi pro loutky, a také premiéru nové inscenace koncertního melodramu Píseň o lásce a smrti korneta Kryštofa Rilka (Die Weise von Liebe und Tod des Cornets Christof Rilke) komponovaného na známou báseň Rainera Marii Rilka. Obě tato díla napsal Viktor Ullmann v letech 1943–1944 v koncentračním táboře Terezín.

Jméno Viktora Ullmanna (1898–1944) jako jednoho z tzv. terezínských skladatelů se postupně prosadilo do povědomí české hudební veřejnosti po roce 1989 a některá jeho díla se stala v posledních letech již součástí našeho hudebního života (nedávná česká premiéra Ullmannovy opery Pád Antikrista, uvedená operním souborem v Olomouci, několikrát uvedení melodramu Píseň o lásce a smrti korneta Kryštofa Rilka na Mezinárodním festivalu koncertního melodramu Praha v letech 2003 a 2014 s klavírem, roku 2007 s Českou filharmonií. V režii Lubomíra Poživila recitovala Soňa Červená, která dílo zařadila trvale i do repertoáru svých mimopražských vystoupení. Možnost srovnání s nastudováním rakouských umělců proto vzbudila pozornost milovníků melodramu.

Zasvěcenějšímu publiku je známo, že divadelní režisér Herbert Gantschacher se Ullmannovým dílem i

jeho osobou zabývá již řadu let. V roce 1993 nastudoval operu Císař Atlantidy se svým souborem ARBOS v Klagenfurtu, pohostinsky ji uvedl také poprvé v Praze a v roce 1995 i přímo v někdejší židovském ghettu Terezín. Gantschacher je také znám jako umělecký ředitel „Evropského a Mezinárodního divadelního festivalu neslyšících“ ve Vídni a spolupracovník polského divadla neslyšících „Teatr 3“ ve Štětíně v rámci festivalu „Divadlo bez hranic“. Jeho snaha propojit oba předměty svého zájmu – Ullmanna a divadlo neslyšících – je sice z jistého úhlu pohledu pochopitelná, avšak přináší s sebou mnohá úskalí, jak ukázal právě Festival Ullmann. Zájem o nové uvedení známého melodramu přivedl 15. 4. do publika nemnoho posluchačů spíše z řad hudebních a divadelních odborníků. Pomineme-li, že tištěný program nekorespondoval se skutečností, pak se „nepřipravené“ obecenstvo stalo svědkem zvláštní autorské koláže režiséra Gantschachera, který předsunul Ullmannovu melodramu ještě Písně na texty Friedricha Hölderlina a Píseň Wendla im Garten a propojil je s následujícím melodramem do jednoho celku. Oslím můstkem takového pokusu byl společný jmenovatel všech hraných skladeb – terezínské ghetto, kde Ullmann všechny tyto skladby napsal. Pro utvrzení pak oblékl účinkující do quasi vojenských uniforem a snažil se sjednotit představení evokací Ullmanna – vojáka 1. světové války, což ostatně odpovídalo celkovému pojetí výstavy, která vypovídá spíše o předpokladech vzniku a průběhu 1. světové války a jen malá část je věnována Ullmannovi a jeho účasti v ní. (V doprovodném katalogu výstavy se 131 stranami hlavního textu se první zmínka o Ullmannovi nachází až na straně 108 a o jeho díle až na s. 118.) Rilkeho báseň je zasazena do sedmnáctého století a sugestivně líčí příběh korneta Rilka ve válce proti Turkům. Přenesením příběhu ze sedmnáctého století do století dvacátého sice dílo ztratilo něco ze své poetičnosti, ale publikum to ještě přijalo vstřícně.

Ovšem již v úvodní písňové části se ukázala základní slabina experimentu: vedle výborných výkonů basbarytonisty Ruperta Bergmanna a klavíristy Christopa Traxlera a jejich skvělé souhry působilo zapojení hluchého herce Wenera Mösslera jako nadbytečné a rušivé. To se ještě vystupňovalo při provedení melodramu. Mimořádnou kvalitou přednesu překvapil pěvec Bergmann, který dokázal velmi emotivně interpretovat recitační part, a představil se tak jako neméně kvalitní herec. Škoda, že jeho výkon byl soustavně dublovan gestickým projevem, o němž se nedá s určitostí říct, zda byl hereckým ztvárněním, či snad překladem do znakové řeči. Některá gesta působila na diváky až trapně a mnozí raději sledovali melodram se zavřenýma očima.

Snad by bylo možné využít ve scénickém řešení melodramu divadelní práci s neslyšícím hercem, jak se o to Herbert Gantschacher pokouší, ovšem za předpokladu, že bude velmi citlivě zvažovat, jaké dílo to unese. Jistě například Rousseaův Pygmalion, kde se střídá slovo s hudbou a je zde počítáno při hudebních plochách s pantomimou, takovým dílem je. Avšak Ullmannův melodram je plně prokomponovaným dílem, kde nenajdeme ani skulinku pro jakýkoliv přídavný prvek. Jedná se vlastně o mistrovskou zkratku, neboť Ullmann velmi promyšleně vybral pro svůj melodram jen dvanáct scén z původní poemy, které seřadil tak, aby při střídání lyrických a dramatických obrazů šely v jediném dramatickém oblouku k vrcholu díla – vyličení hrdinské smrti korneta. Zdá se však, že režisér při sledování svého specifického záměru si ani tuto souvislost jednotlivých částí díla neuvědomuje. Jak by mohl jinak natahovat pauzy mezi nimi bezvýznamnými a s dějem nesouvisejícími „hereckými intermezzy“ jako například oblékání a svlékání sólisty i klavíristy do vojenského mundúru, jindy otevírání flašky šampaňského a připíjení si apod., což zcela rozbíjelo celkovou stavbu díla a z jednotného dramatického oblouku vytvářelo jen jakýsi kaleidoskop jednotlivých scének bez možnosti udržet si povědomí o celku. Ve výsledku tak toto zpracování silně oslabilo nejen emotivní, ale i sdělovací funkci melodramu a v důsledku Ullmannovo závažné dílo znehodnotilo. Je třeba se zamyslet nad tím, zda akcentaci obecně historického záměru lze nadřazovat uměleckým intencím díla. Domnívám se, že nikoliv, a kladu si otázku, komu by měl posloužit Festival Ullmann. Že by snad přece jen SKLADATELI Viktoru Ullmanovi?

[Nahoru](#) | [Obsah](#)